

**Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till lag
om vissa stipendier åt bildkonstnärer**

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL

I denna proposition föreslås en lag om vissa stipendier åt bildkonstnärer. Enligt propositionen skall bildkonstnärer årligen kunna tilldelas sk visningsersättningsstipendier med medel i statsbudgeten på den grund att verk som de framställt och som är i offentlig ägo kan visas offentligt. Det föreslagna stipendiesystemet motsvarar till de allmänna grunderna och syftena det nuvarande stipendiesystemet med biblioteksersättning åt författare och översättare. Ändamålet är att främja förutsättningarna för skapande arbete inom bildkonstens område i vid mening. Stipendier kan enligt förslaget beviljas bildkonstnärer,

exempelvis målare, bildhuggare, konstgrafiker, fotokonstnärer och konstnärer inom det konstindustriella området. Konstnärerna skall enligt förslaget inte ha laggrundad rätt att få ersättning, utan stipendierna skall delas ut på ansökan. Det stipendiebelopp som årligen delas ut skall årligen fastställas i statsbudgeten. En nämnd tillsatt av undervisningsministeriet skall besluta om utdelningen av stipendierna. Propositionen ansluter sig till budgeten för 1997 och avses bli behandlad i samband med den.

Lagen avses träda i kraft den 1 mars 1997.

ALLMÄN MOTIVERING

1. Nuläget

1.1. Lagstiftning och praxis

Upphovsrättslig lagstiftning

Föremål för upphovsrättsligt skydd är ett sådant litterärt eller konstnärligt verk som avses i 1 § upphovsrättslagen. Bildkonstverk nämns i lagrummet som en egen kategori av verk. Också fotografier skyddas som bildkonstverk. Konsthantverks- och konstindustriprodukter har skydd som en egen kategori. Indelningen enligt lagens 1 § har betydelse framför allt med tanke på tillämpningen av de stadganden i kap. 2 som inskränker rättigheterna.

Skyddet för bildkonst täcker i upphovsrättslagen förutom s k traditionella konstverk som målningar, skulpturer och grafik, även alla sådana självständiga och egenartade produkter av skapande arbete som utförts med visuella medel och som grundar sig på visuellt uttryck. Filmer är inte bildkonstverk. De utgör en egen kategori av verk i upphovsrättslagen.

Det upphovsrättsliga skyddet grundar sig på att upphovsmannen i lagen har getts ursprunglig ensamrätt att bestämma om användningen av sina verk. Upphovsmannen har bland annat ensamrätt att bestämma om sina verk genom att göra dem tillgängliga för allmänheten. Till denna rätt hör rätten att bestämma om offentlig visning av ett verk.

Enligt terminologin i upphovsrättslagen kan visning av exemplar av ett verk bli aktuell främst i fråga om bildkonstverk. Även andra slag av verk kan i princip visas offentligt. Visning av ett verk förutsätter likväl att ändamålet med verket vid utnyttjandet är just det att vara visningsföremål. Också ett bruksföremål som skyddas som konstindustriellt verk kan på det sätt som avses i lagen visas offentligt, om föremålet är utställt exempelvis på en utställning för industriell formgivning. Offentlig visning är, när det gäller andra än bildkonstverk, i praktiken likväl av mer inskränkt betydelse.

Den rätt en bildkonstnär har att bestämma om sina verk och få ekonomisk nytta av att de används inskränks i upphovsrättslagen.

Den viktigaste inskränkningen i fråga om offentlig visning av verk ingår i lagens 20 §. Enligt den får ett verk visas offentligt när ett exemplar av verket med upphovsmannens samtycke har sålts eller på något annat sätt varaktigt överlåtits eller då ett verk har utgetts. Detta innebär att en konstnär som överlåtit ett konstverk ur sin ägo inte kan bestämma om användningen av konstverket i utställningsverksamhet och inte heller om annan verksamhet där verket görs tillgängligt för allmänheten genom offentlig visning. Upphovsmannens visningsrätt konsumeras till följd av att ett exemplar av ett verk överläts.

När visningsrätten konsumeras enligt 20 § upphovsrättslagen har upphovsmannen inte heller rätt att få ersättning för offentlig visning av ett överlåtet verk. Det är alltså frågan om fullständig inskränkning av upphovsrätten.

Nuvarande stipendiesystem för bildkonsten

Statens bildkonstkommission, fotokonstkommission, konstindustrikommission och centralkommissionen för konst beviljar årligen för att stöda bildkonsten konstnärstipendier, projektstipendier och statsunderstöd.

Staten har sedan 1970 beviljat bildkonstnärer konstnärstipendier enligt lagen om konstnärstipendier och om statens konstnärstipendier (734/69) och förordningen (845/69) om konstnärstipendier och om statens konstnärstipendier. Statens bildkonstkommission beviljar årligen 15 ettåriga, 11 treåriga och 10 femåriga stipendier åt bildkonstnärer. Detta år åtnjuter sammanlagt 98 bildkonstnärer dessa stipendium. Statens fotokonstkommission beviljar fyra ettåriga, två treåriga och ett femårigt konstnärstipendium för fotokonstnärer. I år åtnjuter sammanlagt 15 fotokonstnärer nämnda stipendium. Statens konstindustrikommission beviljar konstnärer inom konstindustriområdet fem ettåriga, tre treåriga och ett femårigt stipendium. Detta år finns det sammanlagt 19 konstnärer inom konstindustriområdet som åtnjuter dessa stipendium. Av stipendierna inom konstindustriområdet hänför sig dock bara en del till sådana bildkonstnärer

som avses i propositionen.

Centralkommissionen för konst beviljar dessutom årligen konstnärer inom olika områden sammanlagt 10 femåriga konstnärstipendier (ersätter de långvariga konstnärstipendierna som tidigare beviljades av undervisningsministeriet). Dessa stipendier har sedan början av 1996 beviljats två gånger åt en bildkonstnär, en gång åt en fotokonstnär och en gång åt en konstnär inom konstindustrin. Tidigare beviljade långvariga 15-åriga stipendier åtnjuts år 1996 av sammanlagt 39 bildkonstnärer, 6 fotokonstnärer och 9 konstnärer inom konstindustrin.

Ett konstnärstipendium uppgår från och med den 1 november 1995 till 5 866 mark i månaden eller 70 392 mark om året.

År 1996 betalas i konstnärstipendier och tidigare beviljade långvariga konstnärstipendier för bildkonst, fotokonst och konstindustri sammanlagt cirka 13,4 milj. mark åt totalt 190 konstnärer inom dessa områden.

Därtill beviljar centralkommissionen för konst på framställan av statens konstkommissioner årligen sammanlagt ca 900 000 mark i projektstipendier åt bildkonstnärer, ca 250 000 mark åt fotokonstnärer och ca 330 000 mark åt konstnärer inom konstindustriområdet.

Som en del av statens konstförvaltning beviljar länskonstkommissionerna konstnär- och projektstipendier åt bildkonstnärer. År 1995 beviljade länskonstkommissionerna sammanlagt 2,8 milj. mark i stipendier åt bildkonstnärer, ca 525 000 mark åt fotokonstnärer och ca 875 000 mark åt konstindustriområdet.

Utställningsersättningar i vissa fall

Konsumtion av visningsrätten enligt 20 § upphovsrättslagen gäller endast exemplar av verk som upphovsmannen överlåtit ur sin ägo. Offentlig visning av sådana exemplar som upphovsmannen har i sin ägo omfattas däremot av upphovsmannens ensamrätt. Då grundar sig utnyttjandet av ett verk på upphovsmannens eller rättsinnehavarens samtycke. Storleken på ersättningen och andra villkor för utnyttjandet är en förhandlingssak mellan upphovsmannen och användaren.

Bildkonstnärernas fackorganisationer har sedan 1960-talet träffat avtal med utställningsarrangörer om användningen av verk i utställningsverksamhet. Avtalsadministreringen har senare övergått från fackorganisa-

tionerna till upphovsrättsföreningen för upphovsmän på det visuella området, Kuvasto ry, som en del finska bildkonstnärer gett fullmakt att övervaka rätten till visning av deras verk. Organisationen träffar avtal för rättsinnehavarna med å ena sidan kommunala utställningsarrangörer och å andra sidan med olika kulturella samfund samt med utställningsarrangörer inom den privata sektorn. Kuvasto ry fick år 1995 in sammanlagt ca 198 000 mark av utställningsarrangörer i ersättning för offentlig visning av verk och av denna summa redovisades 109 000 mark till upphovsmän och rättsinnehavare som organisationen företrädde.

De utställningsersättningar som staten betalar för vissa bildkonstutställningar berör offentlig visning av verk som ägs av konstnärerna själva. Ersättningarna grundar sig på ett avtal mellan konstnärerna och Kuvasto ry å ena sidan och utställningsarrangörerna å andra sidan och på undervisningsministeriets beslut om utbetalning av ersättning och om nivån på ersättningen. Med statens medel betalades år 1995 sammanlagt 45 000 mark i här avsedda utställningsersättningar.

Stipendiesystemet med bibliotekersättning

När rätten enligt lag konsumeras är det inte bara frågan om visningsrättigheterna utan också om rättigheter i anknytning till spridning av exemplar av verk. Enligt 19 § 1 mom. upphovsrättslagen får exemplar av ett verk fritt spridas vidare då exemplet med upphovsmannens samtycke har sålts eller på något annat sätt varaktigt överlåtit. Konsumeringsrätten omfattar också rätten att bestämma om utlåning av verket till allmänheten. Undantag härifrån utgör endast filmverk och datorprogram i maskinläsbar form. Enligt lagens 19 § 4 mom. har upphovsmannen i regel rätt till ersättning för utlåning av verk till allmänheten. Detta gäller dock inte utlåning på allmänna bibliotek.

Konsumeringsrätten har varit orsak till att ett särskilt stipendiesystem har införts. Lagen om vissa stipendier och understöd åt författare och översättare (236/61), nedan *lagen om bibliotekersättningar* trädde i kraft vid ingången av 1963. Lagen kompletteras av en förordning med samma namn (46/64), nedan *förordningen om bibliotekersättningar*, given med stöd av densamma. Enligt lagen om bibliotekersätt-

ningar utdelas årligen av statens medel stipendier och understöd till författare och översättare för att böcker som de författat eller översatt tillhandahålls avgiftsfritt på allmänna bibliotek. Stipendierna och understöden delas ut i ett i lagen bestämt förhållande till författare och översättare inom skönlitteraturen respektive den vetenskapliga litteraturen. Det totala beloppet stipendier och understöd som årligen betalas ut är 10 procent av den penningssumma som föregående kalenderår har använts till litteraturanskaffningar i allmänna bibliotek som kommunerna driver. Dessa så kallade biblioteksersättningsstipendier uppgick 1993 till totalt 15 790 300 mark, 1994 till 151 197 000 mark och 1995 till 14 070 000 mark. År 1995 betalades biblioteksersättningsstipendier till 874 av totalt 1 267 sökande.

Stipendiesystemet med biblioteksersättning är en form av offentligt stöd till konsten. Den hör inte till upphovsrätten. Den grundar sig inte på de enskilda upphovsmännens rätt att få ersättning för att deras verk lånas ut. Storleken på stipendierna beror inte på den faktiska utlåningen. Upphovsmännen har inte rätt att kräva stipendium eller understöd, utan dessa beviljas på ansökan enligt litterära eller vetenskapliga meriter och enligt behov.

Lagen om biblioteksersättningar har stiftats inom sitt eget specialområde som ett stödssystem på bred bas för den nationella kulturen. Systemets allmänna grund gäller hela författars- och översättarkåren. Biblioteksersättningsstipendierna är den finländska litteraturens viktigaste stödform vid sidan av statens stipendier. Biblioteksersättningsstipendierna delas årligen ut av undervisningsministeriet biträdd av stipendienämnden som tillsätts för treårsperioder. Grunderna för när stödet skall beviljas har inte närmare definierats i lagen eller förordningen om biblioteksersättningar. Stipendierna och understöden dels ut enligt vilka meriter och behov de sökande har.

1.2. Läget i vissa andra länder

Allmänt. Stipendiesystemet av biblioteksersättningstyp är en för de nordiska länderna karaktäristisk kulturpolitisk stödmekanism. Parallellt med detta system finns andra stipendieformer.

Sverige. Det svenska systemet med vis-

ningsersättningar grundar sig på förordningen om Sveriges bildkonstnärnsfond (SFS 1982:600). Enligt förordningen betalas årligen medel i statsbudgeten ersättningar till bildkonstnärer för att deras verk visas för allmänheten eller på annat sätt utnyttjas för allmännyttiga ändamål. Ersättningarna gäller verk i offentlig ägo. Ersättningarna betalas till en särskild fond (Sveriges bildkonstnärnsfond). Fonden sköts av en direktions sammansättning bestäms av landets regering.

Ersättningarna gäller alla kategorier av konstverk. De omfattar måleri, grafik, teckningar, skulpturer och brukskonst samt fotografier.

De medel som influtit till fonden skall användas för ändamål som förbättrar utkomsten och arbetsförhållanden bland skapande konstnärer. Systemet motsvarar till sina syften det svenska biblioteksersättningssystemet. Avsikten är att kompensera upphovsmännen för det som de ekonomiskt går miste om när deras verk görs tillgängliga för allmänheten.

Utdelningen av de fonderade medlen till konstnärerna grundar sig inte på det faktiska utnyttjandet av verken. Den utredning som beredde ersättningssystemet konstaterade i sitt betänkande (Ds U 1981:3) att ett ersättningssystem som binds till utnyttjande skulle kräva en oskäligt tungrodd administration. Den totala storleken på ersättningarna bestäms av riksdagen när den godkänner budgeten.

Det svenska systemet med visningsersättning är inte upphovsrättsligt. De ersättningar som betalas ut grundar sig inte på ensamrätt enligt upphovsrättslagen. Ersättningarna till konstnärerna är till sin natur stipendier och produktionsbidrag.

Visningsersättningarna är den centrala formen av offentligt stöd åt svensk bildkonst. När systemet med visningsersättning infördes var en av avsikterna att centralisera stödfinansieringen och olika former av tidigare stipendieformer. Denna utgångspunkt inverkar på storleken på stipendierna. I budgeten för 1994—1995 anvisade Sveriges riksdag cirka 58 miljoner kronor för visningsersättningar.

Ersättningarna kan fås av konstnärer som är svenska medborgare eller som har sin vanliga vistelseort i Sverige.

Norge. I Norge har en särskild lag om visningsersättning stiftats år 1993 (lov om vederlag for visning av billedkunst og kun-

sthåndverk mv, lov nr. 52 av 28 mai 1993). Enligt lagen skall ersättning för offentlig visning av bildkonstverk, konsthantverk och fotografiska verk som upphovsmannen har överlåtit och inte länge har i sin ägo betalas med årliga anslag i statsbudgeten. Ersättningen avser verk som ägs av staten eller någon institution som åtnjuter statsbidrag.

I Norge är storleken på visningsersättningen och möjligheten att få ersättning bunden till det faktiska utnyttjandet av ett verk. Enbart offentligt ägande av ett verk är således inte tillräckligt. Ersättningen beräknas som en summa för varje utställingshelhet. Beräkningsgrunderna fastställs av kulturministeriet. Storleken på en ersättning fastställs genom ett avtal mellan staten och en sammanslutning av sådana bildkonstorganisationer som godkänts av kulturministeriet.

Ersättningen betalas med statliga medel till en fond som förvaltas av organisationer som företräder norska konstnärer inom bildkonsten. Kulturministeriet godkänner fondens stadgar.

Ramarna för hur visningsersättningarna får användas är stadgade i lag. Ersättningarna kan delas ut till enskilda konstnärer eller användas för kollektiva ändamål inom branschen. Medlemskap i en bildkonstorganisation är enligt lagen inte någon förutsättning för att få enskild ersättning. Fonden som förvaltas av upphovsmanorganisationer beslutar i första hand om utdelningen av medel. Enligt ett uttryckligt stadgande i lagen kan kulturministeriet likväl meddela närmare föreskrifter om utdelningen och användningen av ersättningsmedel.

Det finns inga inskränkningar i lagen av vem som kan få ersättning. Enligt lagberedningen beror detta på att förbudet mot diskriminering på grund av nationalitet enligt artikel 4 i avtalet om Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES-avtalet) gäller också grunderna för beviljande av visningsersättningar.

Norska staten betalade år 1995 ut 14 391 900 kronor i visningsersättning.

2. Bedömning av nuläget och förslag

2.1. Bedömning av nuläget

En kommission tillsatt av undervisningsministeriet, Kommissionen för konstnärernas sociala och ekonomiska ställning (TAISTO-kommissionen) avgav sitt betänkande den 14

mars 1995 (Promemorior av undervisningsministeriets arbetsgrupper 10:1995). Kommissionens uppdrag grundade sig på regeringens kulturpolitiska redogörelse till riksdagen våren 1993 och på ställningstaganden som framfördes i den efterföljande riksdagsdebatten.

När kommissionen behandlade det offentliga stöd som konsten för närvarande får ansåg den att de centrala problemen var bristerna i stödsystemet och den ojämna fördelningen av stöd. Utredningen visar att särskilt bildkonstnärernas ekonomiska situation har försämrats under innevarande årtionde. En brist i det nuvarande stipendiesystemet har varit att det varit svårt för unga konstnärer att bli delaktiga av systemet. Å andra sidan ansåg kommissionen att det vore viktigt att utveckla stödformer som starkare kunde koppla konstnärernas utkomst till utövandet av deras egentliga konstnärliga verksamhet och öka deras möjligheter att klara sig på resultatet av sitt eget konstnärliga arbete.

TAISTO-kommissionen fäste särskild uppmärksamhet vid att det inte i Finland finns något system med visningsersättning för bildkonstnärer, fotografer och konstnärer inom konstindustrin. Kommissionen föreslog att ett stipendiesystem skulle införas som till sin grund och funktion skulle motsvara systemet med bibliotekersättningar åt författare och översättare. Enligt förslaget kunde en visningsersättning beroende av prövning betalas till konstnären när ett konstverk som han varaktigt överlåtit visas offentligt.

Dagens stipendiesystem för konstnärer fungerar bra men att effekterna av vem det riktar sig till gör det till en begränsad form av basstöd. Konstnärsstipendier beviljades år 1995 sammanlagt 185 sökande varav 36 var bildkonstnärer, 7 fotokonstnärer och 9 konstnärer inom konstindustriområdet. Antalet stipendiesökande har redan länge varit flerfaldigt jämfört med de tillbudsstående stipendierna. Konstnärsstipendierna för bildkonst söks årligen av inemot 600 konstnärer, stipendierna för fotokonst av inemot 100 och för konstindustri av inemot 200 konstnärer. Inom dessa konstområden kan stipendium årligen beviljas bara 4-7 procent av de sökande. Tar man alla konstområden beviljades detta år cirka 9 procent av alla sökande konstnärsstipendium.

Som här ovan har anförts har den som är upphovsman till ett konstverk enligt gällan-

de lag inte rätt att bestämma om offentlig visning av sina verk sedan han varaktigt har överlåtit konstverken ur sin ägo. Upphovsmannen har inte heller rätt till någon ersättning för offentlig visning av överlåtna verk.

Lagstiftningen bör utvecklas så att det finns ett samband mellan utnyttjandet av verk av konstnärer inom den visuella branschen och deras inkomstbildning. Detta kan ske antingen genom att lagstiftningen om upphovsrätt ändras, eller så att offentlig visning av verk utan ersättning noteras när systemet för det offentliga stödet för bildkonst utvecklas.

Det är inte motiverat att ändra bestämmelserna om konsumering av rättigheterna enligt upphovsrättslagen eller att skapa ett ersättningssystem som grundar sig på upphovsrätt. Det finns flera orsaker till detta. Ett upphovsrättsligt ersättningssystem skulle av praktiska skäl kunna utsträckas bara till att gälla en begränsad del av utställningsverksamheten inom bildkonsten. Ersättningsintäkten skulle därtill kringskäras av kostnader för administration av rättigheten. Ersättningarna till konstnärerna skulle därför enligt antagande bli rätt små. En upphovsrättslig ersättning för att ett verk visas skulle inte heller tillräckligt effektivt främja de allmänna kulturpolitiska målen för det visuella området. Det skulle inte genom den vara möjligt att rikta stödet till hela bildkonstområdet.

2.2. Förslag

De strukturer som inverkar på konstnärernas utkomst bör utvecklas enligt utgångspunkterna i TAISTO-kommissionens betänkande. Syftet med åtgärderna skall vara att förbättra inkomstbildningen bland konstnärerna och trygga deras basutkomst. Å andra sidan skall stödformerna i mån av möjlighet kopplas till konstnärens yrkesutövning och nyttnandet av hans arbetsresultat i samhället.

Ett sådant stipendiesystem med visningsersättningar som gäller hela bildkonstfältet förbättrar basutkomsten för konstnärer inom ett brett uttrycksområde. Samtidigt ökar systemet det offentliga stödet för aktiva yrkesutövare, unga konstnärer och för nya uttrycksformer som överskrider gränserna mellan de traditionella konstarterna.

Av dessa skäl föreslås att det nuvarande systemet för offentligt stöd åt bildkonsten

kompletteras med en ny form av stipendium. Med statsmedel skall årligen betalas stipendier åt bildkonstnärer på den grund att verk av deras hand i offentlig ägo kan visas offentligt.

Det föreslagna stipendiesystemet kan i fråga om den allmänna grunden jämföras med stipendiesystemet för författare och översättare enligt lagen om biblioteksersättning. Det skall alltså inte grunda sig på de enskilda konstnärernas rätt att få ersättning för att deras verk visas offentligt. Systemet är inte upphovsrättsligt utan offentlighetsrättsligt.

Storleken på stipendierna skall inte enligt förslaget grunda sig på det faktiska utnyttjandet av konstverk. Detta har kulturpolitiska och praktiska orsaker. Avsikten med förslaget är att en så stor del som möjligt av de medel för ändamålet som tas med i statsbudgeten skall kunna delas ut som stipendier åt skapande konstnärer. Detta förutsätter att de administrativa kostnaderna för systemet blir små. Ett system baserat på faktiskt utnyttjande skulle kräva omfattande utrednings- och kontrollmetoder och ständigt underhåll av dem.

Stipendierna till konstnärerna skall enligt förslaget vara beroende av prövning. De skall beviljas enligt konstnärliga förtjänster och behov. Lagförslaget innehåller inga närmare bestämmelser om grunderna för när stipendium beviljas.

Några stadganden om fördelningen av stipendier mellan olika konstnärsgrupper har inte tagits in i lagförslaget. Till denna del skiljer sig det föreslagna stipendiesystemet från systemet med biblioteksersättning där de procentuella andelarna av det totala stödet för skönlitterära respektive vetenskapliga författare stadgas i lag. Det visuella området är till sina uttryckssätt idag ett synnerligen brett konstområde och det föreslagna systemet skall främja skapande konstnärligt arbete och mångfald inom området. Stipendier skall kunna beviljas åt bildkonstnärer såsom målare, bildhuggare, konstgrafiker, fotokonstnärer och konstnärer som med konstindustriella metoder eller med hjälp av audiovisuella eller andra medier skapar bildkonstverk.

Enligt förslaget fastslås det totala stipendieloppet som årligen delas ut till bildkonstnärer varje år i samband med godkännandet av statsbudgeten och inom ramen för den. I motsats till lagen om biblioteksersättningar innehåller den föreslagna lagen inte

någon beräkningsgrund för det totala stipendiebeloppet. Beloppet av de årliga stipendierna är således inte direkt knutet exempelvis till beloppet av offentliga konstanskaffningar under en viss tid.

Förslaget förorsakar inga ändringar i den rättsliga ställning som upphovsmannen till ett konstverk har enligt upphovsrättslagen. Det medför inte heller någon ny nyttjanderätt för dem som utnyttjar verk. De stipendier som skall betalas ut är inte upphovsrättsliga ersättningar för att verk visas, existerande skyddat material kopieras, nytt material framställs eller för annat utnyttjande enligt upphovsrättslagen. Systemet berör bara sådana verk som konstnären överlåtit ur sin ägo. Förslaget inverkar inte på de utställningsersättningar som avses ovan i avsnittet om utställningsersättningar i vissa fall eller på andra arrangemang som rör verk som är i upphovsmannens ägo.

Förvaltningen av stipendiesystemet sker enligt förslaget enkelt och till rimliga kostnader. Undervisningsministeriet tillsätter en nämnd som beslutar om utdelningen av stipendierna. Enligt förslagen kan närmare stadganden om tillsättningen av nämnden och utdelningsförfarandet meddelas genom förordning. För att trygga den sakkunskap som behövs bör statens konstkommissioner vara representerade av bildkonstområdet i nämnden. Detta gör att det föreslagna stipendiesystemet och de nuvarande stipendiesystemen för bildkonsten kan fungera bättre tillsammans och att det blir möjligt att koordinera arbetet när det besluts om hur det offentliga stödet skall fördelas.

Det föreslagna stipendiesystemet motsvarar till de grundläggande dragen i hög grad Sveriges nuvarande system med visningsersättning. Systemets relativa andel av det totala årliga offentliga stödet till bildkonsten är likväl mindre än i Sverige. Det norska systemet där ersättningarna baserar sig på det faktiska utnyttjandet av verk skiljer sig i fråga om utgångspunkter och syften i hög grad från det här föreslagna stipendiesystemet.

Artikel 7 i Fördraget om upprättande av Europeiska ekonomiska gemenskapen (Romfördraget) förbjuder diskriminering på grund av nationalitet inom det område där fördraget tillämpas. En bestämmelse med motsvarande innehåll finns i artikel 4 i EES-avtalet. Rörelsefrihet på den inre marknaden för varor, tjänster, personer och kapital är en av de

centrala principerna i Romfördraget. Frågor i anslutning till detta hör till fördragets tillämpningsområde. I tillämpningspraxisen har det ansetts att nationella stödformer för kulturen kan röra särskilt rörligheten för tjänster och personer. Diskrimineringsförbudet enligt artikel 7 bör beaktas vid bestämning av vem som kan få kulturpolitiskt stöd. En sökandes nationalitet får alltså inte utgöra urvalsgrund då stipendier beviljas. Samtidigt måste man dock kunna försäkra sig om att en stats kulturpolitiska åtgärder kan inriktas meningsfullt på verksamhet inom statens territorium eller dess kulturpolitiska influensområde. Lagen om bibliotekszersättningar ändrades av dessa orsaker år 1993 så att stipendier och understöd kan beviljas även andra än inhemska författare och översättare. Sedan lagändringen kan bibliotekszersättning fås av personer som skriver på finska, svenska eller samiska och som varaktigt är eller har varit bosatta i Finland. Det är ändamålsenligt att tillämpningskriterierna för de centrala stödsystemen för kulturen är så enhetliga som möjligt. På grund av sakens natur kan bara kriteriet på bostadsort tillämpas på ett stödsystem som rör bildkonsten. Av dessa orsaker föreslås att stipendier skall kunna erhållas av bildkonstnärer som varaktigt är eller har varit bosatta i Finland.

3. Propositionens verkningar

De organisatoriska verkningarna av propositionen är små. Skötseln av uppgifterna i den nämnd som skall tillsättas av undervisningsministeriet förutsätter uppskattningsvis en arbetsinsats av en deltidsanställd samt bistående tekniska arbetsinsatser.

Förslaget förutsätter att det i statsbudgeten årligen reserveras ett anslag för stipendier åt bildkonstnärer. I bedömningen av förslagets ekonomiska verkningar bör beaktas att den allmänna grunden och de politiska målen för det nuvarande stipendiesystemet med bibliotekszersättningar åt författare och översättare och för det föreslagna stipendiesystemet för bildkonstnärer i hög grad sammanfaller. Det totala beloppet av stipendier och understöd enligt lagen om bibliotekszersättningar har de senaste tre åren varit i medeltal 15 miljoner mark. Att utveckla ett stipendiesystem med visningsersättningar till en för bildkonsten central stipendieform som till sin betydelse motsvarar stipendiesystemet med bibliotekszersättningar och till ett system som effektivt

kompletterar nuvarande offentliga former av stöd förutsätter tillräcklig bidragsfinansiering.

I budgetpropositionen för 1997 har ett anslag på 2 000 000 mark anvisats för ändamålet i förklaringen under moment 29.90.52. Dessutom har under moment 29.90.51 för samma ändamål anvisats ett anslag på 1 000 000 mark. För ändamålet har alltså sammanlagt anvisats 3 000 000 mark.

Avsikten är att bidragsfinansieringen under kommande år inom ramen för statsbudgeten skall ökas.

4. Beredningen

4.1. Tidigare beredningsskeden

Upphovsrättskommittén föreslog i sitt sjätte betänkande (kommittébetänkande 1991:33) att ett system med visningsersättning för bildkonsten skulle inrättas. Visningsersättningen skulle gälla när verk som konstnären hade överlåtit visas på utställningar arrangerade av offentliga samfund samt på andra utställningar med inträdesavgift. Förslaget fick inte mycket understöd. Bildkonstnärer, utställningsarrangörer och remissinstanser som företrädde andra utnyttjare av bildkonst motsatte sig ett ersättningsystem grundat på upphovsrätt. Största delen av remissinstanserna ansåg det motiverat att förbättra bildkonstnärernas ställning i det aktuella avseendet, men tyckte att frågan mest ändamålsenligt kunde skötas med ett liknande system som för biblioteksersättningarna. Upphovsrättskommittén, som var tillsatt av undervisningsministeriet, hänvisade till de avgivna utlåtandena i sitt förslag till regeringsproposition för att ändra upphovsrättslagen (Promemorior av undervisningsministeriets arbetsgrupper 19:1994) och konstaterade att ett genomförande av visningsersättning som en upphovsrättslig ersättning i den form som upphovsrättskommittén hade föreslagit inte hade fått understöd och att det inte fanns tillräckliga förutsättningar att genomföra den.

Den av undervisningsministeriet tillsatta kommittén för kulturpolitikens linjer ansåg

i sitt betänkande (kommittébetänkande 1992:36) att upphovsrättskommitténs ovan refererade förslag delvis var oändamålsenligt. Kommittén ansåg att den kostnad som utställningsarrangörerna skulle belastas med skulle leda till mindre utställningsverksamhet och medföra att kostnader för utställningsverksamhet skulle överföras på konstnärerna, vilket inte var ägnat att förbättra inkomstbildningen bland konstnärer. Kommittén stannade för det föreslagna stipendiesystemet som införs genom att ett särskilt anslag tas in i statsbudgeten för att ersätta verk som konstnärerna överlåtit och som är framsatta eller som används på motsvarande sätt. Remissinstanserna understödde kommitténs förslag om visningsersättning.

Betänkandet av TAISTO-kommittén - tillsatt av undervisningsministeriet - har till de aktuella delarna refererats ovan i avsnitt 2.1. Remissinstanserna ansåg förslaget vara motiverat.

4.2. Propositionen

Propositionen har beretts i undervisningsministeriet. Propositionen baserar sig på de utredningar och åtgärdsrekommendationer som redovisas i betänkandena av Kommittén för kulturpolitikens linjer och TAISTO-kommittén och på de utlåtanden som avgetts om betänkandena samt på utlåtandena om upphovsrättskommissionens VI delbetänkande.

I det skede denna regeringsproposition bereddes sändes ett utkast på remiss till 17 centrala myndigheter och fack- och rättsinnehavarorganisationer för bildkonstområdet och till Finlands kommunförbund. Undervisningsministeriet har dessutom ordnat ett tillfälle för remissinstanserna att yttra sig om utkastet. Vid den fortsatta beredningen har skriftliga anmärkningar om enskilda avsnitt i lagförslaget beaktats i mån av möjlighet.

5. Andra omständigheter som inverkat på propositionens innehåll

Propositionen ansluter sig till budgeten för 1997 och avses bli behandlad i samband med den.

DETALJMOTIVERING

1. Lagförslaget

1 §. Paragrafen innehåller den allmänna grunden för det föreslagna stipendiesystemet. De visningsersättningsstipendier som skall delas ut av statens medel betalas till konstnärerna som stipendier beroende av prövning, liksom de sk bibliotekersättningsstipendierna. Med bildkonstnär avses i denna paragraf liksom också i 2 och 3 § alla sådana konstnärer inom bildkonstens område vars verk kan visas offentligt på det sätt som avses i upphovsrättslagen. Begreppet täcker oberoende av uttryckssättet alla områden inom bildkonsten såsom måleri, skulptur, konstgrafik, fotokonst samt bildkonst skapad med konstindustriella metoder eller med hjälp av audiovisuella eller andra medier. Begreppet täcker inte filmer eftersom de ger ekonomisk nytta som inte grundar sig på offentlig visning av verk utan på offentligt framförande och spridning av exemplar av verk.

2 §. Paragrafen innehåller ett stadgande om de allmänna grunderna för när ett stipendium kan beviljas. Vid prövningen är den sökandes konstnärliga meriter avgörande. I bedömningen av meriterna kan bland de omständigheter som skall beaktas komma i fråga till exempel hur aktiv den tidigare konstnärliga verksamheten har varit, vilket kan framgå bland annat genom antalet verk i offentliga samlingar. Behovsprövning kan förknippas med den sökandes konstnärliga projekt och hur de förverkligas. Ett allmänt främjande av bildkonst kan utgöra grund för att inrikta stödet på sådana uttrycksområden som inte så lätt kan anpassas till ett område för traditionella stipendieformer. Det är inget absolut villkor för att kunna få stipendium att den sökandes verk finns i offentliga samlingar. Offentligt ägande av verk förknippas enbart med den allmänna grunden för stipendiesystemet.

3 §. Enligt paragrafen kan bildkonstnärer som varaktigt är eller har varit bosatta i Finland få stipendium. Varaktigt bosatt i Fin-

land skall den anses vara som är skattskyldig i Finland.

4 §. Enligt paragrafen fastställs det årliga totalbeloppet av stipendierna i samband med bugetbehandlingen varje år och inom ramen för budgeten.

5 §. Ett beslut om utdelning av stipendium fattas enligt förslaget av en nämnd tillsatt av undervisningsministeriet utgående från till den ställda ansökningar. Nämndens beslut om utdelningar skall inte kunna överklagas. En ansökan om stipendium kan göras både av en enskild konstnär och av en grupp konstnärer då stipendierna beviljas de personer som hör till gruppen. Närmare stadganden om nämnden och tillsättandet av den kan enligt paragrafen meddelas genom förordning.

6 §. Paragrafen innehåller ett stadgande som gör det möjligt att använda vinstmedel av tippning och penninglotterier till stipendier åt bildkonstnärer.

7 §. Förberedande åtgärder förknippade med tillsättandet av den nämnd som avses i 5 § måste kunna vidtas innan lagen träder i kraft. Med tanke på att tillräckligt med tid garanteras förberedelserna, föreslås att lagen träder i kraft den 1 mars 1997.

2. Närmare stadganden och bestämmelser

I lagförslaget 5 § finns ett bemyndigande att utfärda förordning om en nämnd och hur den skall tillsättas. Avsikten är att en förordning, som med stöd av detta lagrum skall utfärdas om vissa stipendier åt bildkonstnärer, skall träda i kraft samtidigt som den föreslagna lagen.

3. Ikraftträdande

Lagen föreslås träda i kraft den 1 mars 1997.

Med stöd av vad som anförts ovan förelägs Riksdagen följande lagförslag:

Lag

om vissa stipendier åt bildkonstnärer

I enlighet med riksdagens beslut stadgas:

1 §

Av statens medel utdelas årligen stipendier till bildkonstnärer för att verk som de har framställt och som är i offentlig ägo kan visas offentligt.

2 §

Konstnärer som utför skapande arbete kan för upprätthållande och gynnande av de ekonomiska förutsättningarna för yrkesutövningen beviljas stipendier.

3 §

Bildkonstnärer som är eller har varit varaktigt bosatta i Finland kan få stipendium.

4 §

Det sammanlagda beloppet av stipendier som årligen delas ut till bildkonstnärer fastställs varje år i statsbudgeten.

5 §

Om utdelningen av stipendier beslutar utgående från ansökningar en nämnd tillsatt av undervisningsministeriet. Närmare stadganden om nämnden och tillsättandet utfärdas genom förordning.

I ett beslut av nämnden om utdelning av stipendium får ändring inte sökas genom besvär.

6 §

För stipendier som avses i denna lag kan vinstmedel av tippning och penninglotterier användas.

7 §

Denna lag träder i kraft den 1 mars 1997. Åtgärder som verkställigheten av lagen förutsätter får vidtas innan den träder i kraft.

Helsingfors den 4 oktober 1996

Republikens President

MARTTI AHTISAARI

Minister *Claes Andersson*